ΤΙΜΗ 5€

ΤΕΥΧΟΣ 113 • ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2020

the books' journal

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ • ΓΡΑΜΜΑΤΑ • ΤΕΧΝΕΣ • ΙΔΕΕΣ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Louise Glück:
Παραβολή

Ο μύθος περί «προοδευτικής» φιλοσοφίας
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Α. ΑΝΑΠΟΛΙΤΑΝΟΣ

Ο πλούτος του Στυλιανού Αλεξίου
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΚΥΡΤΑΤΑΣ

Αναγνωστάκη - Χριστιανόπουλος, μαθητές
ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΕΒΕΛΑΚΗΣ

Ήττες και νίκες του Σάμη Γαβριηλίδη
ΑΛΕΞΗΣ ΖΗΡΑΣ

Η ιλαρά ξανάρχεται
ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΩΤΑΛΗΣ

Ο ποιητής Χρήστος Κολτσίδας
ΧΡΗΣΤΟΣ ΔΑΝΙΗΛ

Κωνσταντίνος Μητσοτάκης και οικονομία
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΟΥΜΠΟΥΛΗΣ

Γουλιέλμος Μύλλερ και γερμανικός φιλελληνισμός
MARCO HILLEMANN, ΣΥΜΕΩΝ ΣΤΑΜΠΟΥΛΟΥ, ΘΑΝΑΣΗΣ ΓΑΛΑΝΑΚΗΣ

ΒΑΛΤΕΡ ΜΠΕΝΓΙΑΜΙΝ
Ο Άγγελος της Ιστορίας

ΚΩΣΤΑΣ Θ. ΚΑΛΦΟΠΟΥΛΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Μιχάλης Μακρόπουλος:
Ο πλανήτης με τους δύο ήλιους

Μισέλ Φάις:
Η Ερευνήτρια (απόσπασμα)

78 >
9 770001 792587

Η τρομοκρατία από τα Σούσα στο Κομπάνι

Από τον Τριανταφυλλο Καρατραντο

Πώς τροφοδοτείται η τρομοκρατική βία, ποιοι την εμπνέονται, πώς τη χρησιμοποιούν; Το 2009, ο αναπληρωτής καθηγητής του Πανεπιστημίου του Καίμπριτζ, Ράνταλ Λω, επιχείρησε με μια ιστορική μελέτη να αναδείξει την πορεία της βίας μέσα από τους αιώνες, και των κοινωνιών εντός των οποίων δημιουργήθηκε και διαμορφώθηκε. Από την Αρχαία Αθήνα, τη Ρώμη και τους Ασσύριους ώς το PLO, τον IRA, τη 17 Νοέμβρη, την Αλ Κάιντα, τον Μπρέιβικ και τη σύγχρονη ισλαμιστική τρομοκρατία, η τρομοκρατική δράση ήταν πάντα ενταγμένη σε παιχνίδια εξουσίας, που ζητούσε ηθική ή πολιτική δικαίωση στη ιδεολογική βάση της. Από δω αρχίζει η μελέτη του τρομοκρατικού φαινομένου.

Randall D. Law, *Τρομοκρατία. Μια Παγκόσμια Ιστορία*, μετάφραση από τα αγγλικά: Φιλώτας Δήτσας, επιστημονική επιμέλεια: Μαίρη Μπόση, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2020, 500 σελ.

Joe Klamar / AFP

2 προς 3 Νοεμβρίου 2020, Βιέννη. Νεαρές γυναίκες τρέχουν να σωθούν από τα πυρά του ισλαμιστή τρομοκράτη, που δολοφόνησε τέσσερις πολίτες και τραυμάτισε τουλάχιστον δεκατέσσερις στην πρωτεύουσα της Αυστρίας.

Υπάρχουν πολλοί λόγοι για να γράψει κάποιος ένα βιβλίο για την τρομοκρατία. Αναφερόμαστε άλλωστε σε μία απειλή που έχει επηρεάσει καταλυτικά την πολιτική, την επιστήμη, τον δημόσιο διάλογο, αλλά και την πολιτισμική ταυτότητα των σύγχρονων κοινωνιών. Με άλλα λόγια, το να γράψει ή να μιλήσει κάποιος για την τρομοκρατία πουλάει. Ο Ράνταλ Λω έγραψε αυτό το βιβλίο για τους λόγους που θα το έκανε και κάθε σοβαρός καθηγητής ο οποίος θέλει να δώσει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την τρομοκρατία στους φοιτητές του:

> Ξεκινώντας να διδάξω ένα μάθημα πάνω στην τρομοκρατία την επαύριον της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, έψαξα να βρω κάποιο βιβλίο για τους φοιτητές μου που να συνδυάζει σαφή χρονολογική παράθεση των δεδομένων, επαρκή αναλυτική πλαισίωση, αξιοποίηση της πλέον πρόσφατης βιβλιογραφίας και, τέλος, κάλυψη του αντικειμένου με πληρότητα αλλά δίχως περιττολογίες. Στάθηκε αδύνατο. Έκτοτε έθεσα ως προσωπικό στόχο να προσφέρω στους φοιτητές και στο ευρύτερο αναγνωστικό κοινό ένα τέτοιο βιβλίο: μία αληθινή ιστορία της τρομοκρατίας και όχι μία απλή επισκόπηση του φαινομένου όπως εμφανίζεται σήμερα. (σελ. 2)

Ποιο είναι όμως το σημείο εκκίνησης της Ιστορίας της Τρομοκρατίας; Η απάντηση είναι δύσκολη και σε αρκετές περιπτώσεις συνδέεται με τους ανταγωνιστικούς ορισμούς, αλλά και το περιεχόμενο που δίνουν διαφορετικοί μελετητές στην τρομοκρατία.

Ορισμένοι θεωρούν σημείο εκκίνησης της σύγχρονης φάσης της την περίοδο του τρόμου στη Γαλλική Επανάσταση και τη συνδέουν με τον Μαξιμιλιανό Ροβεσπιέρο, λόγω των μαζικών και βίαιων εκτελέσεων που χρησιμοποίησε ως μέσο για να εδραιώσει την εξουσία του. Ωστόσο, άλλες προσεγγίσεις του φαινομένου αναδεικνύουν τους εβραίους ζηλωτές ως τους πρώτους που χρησιμοποίησαν τρομοκρατικές μεθόδους, όπως αντίστοιχα και το στρατιωτικό - θρησκευτικό τάγμα των Ασσασίνων, πασίγνωστο για τις πολιτικές δολοφονίες που πραγματοποιούσε. Ο Λω αναφέρεται και στις τρεις αυτές ιστορικές περιόδους ως φάσεις της τρομοκρατίας. Ωστόσο, στο πολύ ενδιαφέρον και χρήσιμο χρονολόγιο που έχει συμπεριλάβει στην αρχή του βιβλίου, πιάνει το νήμα από το 647 π.Χ., όταν ο Ασούριος αυτοκράτορας Ασσουρνασιρπάλ Β΄ τρομοκρατεί τα Σούσα.

Η δεύτερη στάση στην Ιστορία του Λω γίνεται στην αρχαία Ελλάδα, αφού αναφέρεται στη δολοφονία του τυράννου Ιππάρχου από τον Αρμόδιο και τον Αριστογείτονα το 514 π.Χ. Γενικώς, το πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου είναι αφιερωμένο στον τρόμο και στις τυραννοκτονίες στον αρχαίο κόσμο.

Ωστόσο, η καθιέρωση της χρήσης του όρου τρομοκρατία στη σύγχρονη περίοδο έχει συνδεθεί με τον 19ο αιώνα και με τις τρομοκρατικές οργανώσεις που ξεπήδησαν από το παγκόσμιο αναρχικό κίνημα, κυρίως από το 1880 και μετά. Αυτό είναι άλλωστε και το πρώτο κύμα της τρομοκρατίας, στο περίφημο σχήμα των τεσσάρων κυμάτων του David Rapoport.

Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΣΜΟ

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα που αναδεικνύει ο συγγραφέας είναι η αδυναμία συμφωνίας σε έναν κοινά αποδεκτό ορισμό της τρομοκρατίας. Ώς σήμερα, δεν υπάρχει αυτή η συμφωνία, όχι μόνο επιστημονικά, αλλά και πολιτικά, ενώ παρατηρούμε συχνά το φαινόμενο ο ίδιος άνθρωπος να θεωρείται από τη μία πλευρά (ακόμη και από ένα κράτος) λαϊκός αγωνιστής ή μαχητής της ελευθερίας, από την άλλη στυγνός τρομοκράτης. Αντίστοιχα, μεγάλες αντιπαραθέσεις έχει προκαλέσει και η χρήση βίας από το κράτος, καθώς ακόμη και η νόμιμη χρήση της έχει χαρακτηριστεί τρομοκρατία, ακόμη και από επίσημους πολιτικούς φορείς.

Τις μεγαλύτερες αντιπαραθέσεις τις πυροδότησαν αρχικά δύο είδη τρομοκρατίας, η ακροαριστερή και η αντιαποικιακή. Ο Λω υποστηρίζει πως οι διαχωριστικές γραμμές μεταξύ της καθαυτής τρομοκρατίας και της χρήσης τρομοκρατικών μεθόδων στο πλαίσιο εξεγέρσεων και αντάρτικων κινημάτων είναι ιδιαίτερα δυσδιάκριτες και θολές. Αξίζει να αναφερθεί η εκτεταμένη αναφορά που κάνει στην υπόθεση του IRA, του Ιρλανδικού Δημοκρατικού Στρατού. Παρά την απουσία ενός κοινά αποδεκτού ορισμού, οι περισσότεροι συγκλίνουν στην εννοιολόγηση: τρομοκρατία είναι η χρήση ακραίας βίας και η πρόκληση τρόμου για την επίτευξη πολιτικών στόχων.

Η αδυναμία κατάληξης σε έναν κοινά αποδεκτό ορισμό έχει δημιουργήσει διάφορα προβλήματα στην προσέγγιση και τελικά στην αποτελεσματική μελέτη του φαινομένου. Ο Λω υποστηρίζει ότι πρέπει να μελετήσουμε την τρομοκρατία μέσω τριών βασικών τρόπων:

α) το σύνολο τρομοκρατικών τακτικών,
β) κάθε πράξη συμβολικής και προβοκατόρικης βίας και
γ) η πολιτισμική κατασκευή.

Κατ' αυτόν, τρομοκρατία είναι ένας θεσμός βίας που στηρίζεται στο συμβολισμό και στην πρόκληση, γι' αυτό και οι τρομοκράτες δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην επικοινωνιακή διάσταση των πράξεών τους. Ο Λω σημειώνει ότι η τρομοκρατία επί της ουσίας δεν είναι ιδεολογία αλλά μέσο και σε σημαντικό βαθμό καθορίζεται από την επικοινωνιακή διάδραση του φόβου. Επίσης, δεν παραλείπει να αναφερθεί στην ανάγκη κατάρριψης του μύθου περί τρελών και μανιακών τρομοκρατών. Υιοθετώντας το επιχείρημα της ορθολογικής σχολής προσέγγισης, σημειώνει πως πρέπει να αντιμετωπίζουμε την τρομοκρατία ως ορθολογική επιλογή και κάνει ειδική αναφορά στη διαφοροποίηση μεταξύ των ηγετικών ομάδων των τρομοκρατικών οργανώσεων και των απλών μελών, τα οποία διακατέχονται σε αρκετές περιπτώσεις από μη ορθολογικά διαμορφωμένο φανατισμό.

ΤΟ ΡΗΓΜΑ ΤΗΣ 11ΗΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Το γεγονός καταλύτης που άλλαξε την πολιτική και την επιστημονική συζήτηση για την τρομοκρατία ήταν η 11η Σεπτεμβρίου και τα γεγονότα που την ακολούθησαν, κυρίως οι στρατιωτικές επεμβάσεις στο πλαίσιο του πολέμου κατά της τρομοκρατίας και οι επιπτώσεις τους. Αυτός είναι άλλωστε και ο λόγος που ο Λω προχώρησε στην επικαιροποίηση και στη δεύτερη έκδοση του βιβλίου του.

Μετά την 11η Σεπτεμβρίου η τρομοκρατία αναδείχτηκε από τις ΗΠΑ ως η κυρίαρχη απειλή για τη διεθνή ασφάλεια, με τον τότε αμερικανό πρόεδρο Τζορτζ Μπους τον νεότερο να κηρύττει παγκόσμιο πόλεμο κατά του ισλαμιστικού κινδύνου. Μάλιστα, ανάμεσα στα μέτρα που ελήφθησαν, αποφασίστηκε και η ίδρυση Υπουργείου Εσωτερικής Ασφάλειας. Επιπρόσθετα, η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας συνδέθηκε με απειλές όπως τα όπλα μαζικής καταστροφής, οι συνέπειες από την ύπαρξη «αποτυχημένων» κρατών, αλλά και με την ευρύτερη πολιτική της Δύσης στη Μέση Ανατολή και στη Νότια Κεντρική Ασία, που οδήγησε στις στρατιωτικές επεμβάσεις στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ.

Μετά την 11η Σεπτεμβρίου σημειώθηκε, μεταξύ άλλων, και επιστημονική επανάσταση που οδήγησε σε σημαντικό πολλαπλασιασμό των μελετών, των ερευνητικών και των επιστημονικών εργασιών για το φαινόμενο. Επιπλέον, συνέβαλε στη σταδιακή ανάδειξη των σπουδών για την τρομοκρατία σε ένα διακριτό και σημαντικό κλάδο των σπουδών ασφάλειας και των διεθνών σχέσεων. Οι επιθέσεις στη Μαδρίτη το 2004 και στο Λονδίνο το 2005 οδήγησαν στην ανάδειξη της τρομοκρατίας ως κυρίαρχης απειλής και για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία το 2005 υιοθέτησε δύο ειδικές στρατηγικές για την αντιμετώπιση της ριζοσπαστικοποίησης κυρίως ισλαμιστών (στρατηγική της Ε.Ε. για την καταπολέμηση της ριζοσπαστικοποίησης και της στρατολόγησης, αντιτρομοκρατική στρατηγική της Ε.Ε.). Η εξόντωση, το 2011, του Οσάμα Μπιν Λάντεν, ηγέτη της τρομοκρατικής Αλ Κάιντα και εμβληματικής φυσιογνωμίας του παγκόσμιου τζιχαντιστικού κινήματος, από τις ειδικές δυνάμεις των ΗΠΑ σηματοδότησε την ολοκλήρωση αυτού του κύκλου της ισλαμιστικής τρομοκρατίας, όχι όμως και το τέλος της.

Η απουσία του Μπιν Λάντεν από το παγκόσμιο τζιχανιστικό κίνημα οδήγησε σε κοσμογονία νέων οργανώσεων ή και δυναμική μετεξέλιξη παλαιότερων (Μπόκο Χάραμ, Αλ Σαμπάμπ, Αλ Νούσρα Φροντ **κ.ά.). Όμως, το γεγονός που άλλαξε ριζικά τις δυναμικές στην** παγκόσμια τρομοκρατία είναι η μετεξέλιξη της οργάνωσης AQI (Al Qaeda in Iraq) και η δυναμική επανεμφάνιση της ως ISIS (Islamic State in Iraq and Syria, Ισλαμικό Κράτος). Το Ισλαμικό Κράτος, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, αναδείχτηκε στη σημαντικότερη απειλή για την ασφάλεια της Δύσης μετά την εγκαθίδρυση του αυτοαποκαλούμενου «Ισλαμικού Χαλιφάτου» σε εδάφη του Ιράκ και της Συρίας το 2014, αλλά και χάρη στις τρομοκρατικές επιθέσεις που προετοίμασε, υποστήριξε ή και απλώς ενέπνευσε, τόσο σε χώρες της Δύσης, όσο και στην ευρύτερη Μέση Ανατολή και στην Αφρική – επιθέσεις που πραγματοποιήθηκαν την περίοδο 2014-18.

Από τους ίδιους τους αριθμούς είναι αναμενόμενο το βάρος να πέφτει στην ισλαμιστική τρομοκρατία, κάτι που γίνεται ήδη από το 2001. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση πως η τρομοκρατία περιορίζεται μόνο σε αυτή την κατηγορία και έχει αποκλειστικά θρησκευτική, και μάλιστα ισλαμιστική υποκίνηση. Παγκοσμίως, αλλά και κυρίως στην Ευρώπη, η πολιτικά ή ιδεολογικά υποκινούμενη τρομοκρατία εξακολουθεί να υφίσταται (ακροδεξιά, ακροαριστερή, αναρχική κ.ά.), με την ακροδεξιά κυρίως εκδοχή της να θεωρείται μια από τις σημαντικότερες απειλές ασφάλειας. Επιπρόσθετα, δύο άλλες μορφές τρομοκρατίας που απασχολούν σημαντικά τους φορείς επιβολής του νόμου είναι η αποσχιστική και η οικο- τρομοκρατία.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο Λω κάνει μια ιδιαιτέρως σημαντική αναφορά στην εξέλιξη της έρευνας και των σπουδών για την τρομοκρατία. Υποστηρίζει ότι οι παραδοσιακές προσεγγίσεις της τρομοκρατίας αντιμετώπισαν ένα σημαντικό πρόβλημα λόγω της έντονης διάδρασης που είχαν με τις πολιτικές αντιλήψεις τις οποίες υιοθέτησαν οι κυβερνήσεις και οι διεθνείς οργανισμοί. Αυτή η προβληματική οφείλεται και στη στροφή που έχουν κάνει αρκετοί μελετητές προς την αναζήτηση και την πρόταση λύσεων, τόσο στη λογική της πρόληψης της ριζοσπαστικοποίησης όσο και της καταπολέμησης της τρομοκρατίας. Για τον συγγραφέα, αυτός είναι και ο λόγος που οδήγησε στη ραγδαία ανάπτυξη της κριτικής προσέγγισης στην τρομοκρατία, η οποία δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην κατανόηση των αιτιών του φαινομένου, παρά στην πρόταξη λύσεων.

ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΠΟΥ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΑΝ

Το βιβλίο *Τρομοκρατία. Μια Παγκόσμια Ιστορία* δεν είναι απλώς μία ιστορική καταγραφή της απειλής της τρομοκρατίας. Είναι επί της ουσίας απόπειρα συνύφανσης της Ιστορίας της τρομοκρατίας με τις Ιστορίες που τη γέννησαν. Και με το βιβλίο αυτό, όπως και με το ευρύτερο έργο του, ο Λω αποδεικνύει γιατί, πέραν των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημόνων, είναι ιδιαιτέρως σημαντικό να ασχοληθούν επιστημονικά και οι ιστορικοί με τη μελέτη της τρομοκρατίας. Δεν πρέπει άλλωστε να ξεχνάμε τη σημαντική συνεισφορά των ιστορικών, κυρίως στις ΗΠΑ, στη μελέτη του Ψυχρού Πολέμου.

Ο συγγραφέας τοποθετεί επιστημονικά τον εαυτό του στη μέση οδό, μεταξύ παραδοσιακής και κριτικής προσέγγισης της τρομοκρατίας. Δεν είναι ουδέτερος παρατηρητής, θέλει να τονίσει την ανάγκη κατανόησης του φαινομένου, ώστε να προκύψουν αποτελεσματικές λύσεις. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει, τα κράτη χρειάζεται να επενδύσουν στις αποτελεσματικές και όχι στις αδέξιες αντιτρομοκρατικές πολιτικές που μπορούν στο τέλος να ενισχύσουν την τρομοκρατία και τον βίαιο εξτρεμισμό. ■